

Start med at synge: Nu er det længe siden af Jeppe Åkjær.

Det moderne landbrug og landbokvinder som kulturbærere i landdistrikterne. Samt fortælling om mit liv som hofjægermester, godsejer og minister.

Landboforeningen Limfjord

24. okt. 2011

Tak for indbydelsen til at komme. Det er jo i virkeligheden et kæmpeomfattende emne, jeg har fået, og jeg har spekuleret noget over, hvordan jeg skulle tackle det. Men da det jo har et tilsnit af ønsket om at høre om egne oplevelser, så vil jeg lægge en sådan vinkel på det.

Lad mig derfor starte:

Min far var landmand – med hud og hår. I dag ville vi absolut betegne ham som en særdeles dygtig og effektiv landmand. Min mor kom fra København og var så absolut en bypige, men fik en veneration for landbrug som aldrig fortog sig.

Mit og jeg levede på St. Skullerupgaard ved Glumsø på Sjælland til far og mor blev skilt, da jeg var seks år. Så flyttede mor og jeg til Birkerød, som var en næsten ukendt landsby i Nordsjælland dengang. Der boede vi til jeg blev gift og flyttede til Tuse ved Holbæk med min lærermand - vi er begge uddannede på Zahles Seminarium ved Østerport Station i København, og min mand er fra Vanløse og havde aldrig set en gård før jeg blev gift med ham - inden vi i 1977 overtog Hagenskov Gods på Fyn, som far købte i 1954.

Alle mine ferier tilbragte jeg hos far sammen med min veninde fra Birkerød. En pragtfuld barndom med kombinationen af by og land. I ferierne red vi, kørte roer, kørte brænde, lejede i huler.. en fortælling i sig selv.

Far var ulykkelig – over at jeg var enebarn, over at jeg var en pige og siden over at jeg ikke ville være landmand, men lærer og var

---

meget, meget længe om at acceptere at overtage og flytte til Hagenskov med hele familien.

Men vi flyttede og et nyt liv begyndte for os begge. Min mand med at leve på en gård, men dog være lærer på den lokale skole. Jeg med pludselig at skulle leve med en kassekredit og et stort dagligt ansvar, selv om jeg ikke overtog landbruget, som far havde forpagtet ud nogle år tidligere.

Jeg havde været stærkt engageret i politisk arbejde i Holbæk, i organisationsarbejde for Venstre, bestyrelse, kredsbestyrelse, amtsbestyrelse, hovedbestyrelse, men også formand for Venstres gruppe i Holbæk Byråd og formand for Landssammenslutningen af Sociale udvalg, hvilket bl.a. betød sæde i Kommunernes Landsforenings Bestyrelse.

Jeg havde meget svært ved at sige farvel til alt det og til en stilling som journalist ved Sjællands Tidende og en række vikariater på Tuse Skole. Vi havde fået to drenge, som vi også skulle rykke op med rode. Men beslutningen blev taget.

Og så brød helvede løs. Jeg havde ikke fortalt nogen, at jeg var datter af en godsejer. Heller ikke på avisen. Alle troede, vi bare var en alm. flittig, folkeligt interesseret lærerfamilie i en lærerbolig i Tuse. Vores personlige gode ven redaktøren på avisen var så venlig at skrive nærmest en smædeartikel om os, da det stod klart, at jeg havde overtaget Hagenskov, og at vi flyttede fra Holbæk, som vi var kommet til at holde så meget af, og hvis lokalsamfund vi havde involveret os så meget i og stedet, hvor vi havde opbygget en vennekreds.

Det VAR et stort spring at tage for os alle.

Men Hagenskov blev vores liv fra første dag. Vores opgave.

I taler om kulturbærere. Vi har følt os som sådanne i alle årene.

Også nu, hvor tredje generation har overtaget Hagenskov, og jeg er reduceret til administrator, fordi han er advokat i København og regner med, at jeg bliver 100.

Hagenskov er stadig forpagtet ud og til den forpagter, far forpagtede ud til, da han var ganske ung – på alder med os, så vi har fulgtes ad. Han har passet landbruget, vi, men mest jeg, har stået for regnskaber, det historiske bygningsværk, restaurering, udlejningsboliger, skov og i de senere år en stadig stigende højskolevirksomhed.

Jeg blev ikke landmand og godt for det. Det havde jeg ikke egnet mig til. Og min mand slet ikke. Men jeg har arbejdet med landbrugsstof hjemme og ude i måske højere grad end så mange andre hele mit liv.

Jeg har sat en ære i, at jeg vidste, hvad jeg havde med at gøre. Har vel gerne ville leve op til fars glæde og stolthed for sit sted.

Sædskifte, dræning, skovdrift, naturpleje, bygningskultur, økonomi, historie, maling, kalkning, dyrehold... Ja, alt det I ved er en del af sådan en biks har jeg haft næverne dybt begravet i, ud over at jeg har været landbrugsminister og siden formand for de unge landmænds uddannelse, har holdt utallige foredrag om alle afskygninger af emner om landbrug. Jeg har siddet ved et utal af regnskabsmøder, møder i landboforeningen, kurser om landbrugsfaglige emner, pasning af fedekvæg, får, heste osv. osv. Meget af det tilsyneladende unødvendigt, men nødvendigt for at få sin gård og dens liv ind på huden.

Jeg har altid sagt til de unge landmænd – og deres kærester: se ud i Jeres gård og se, hvad den kan, og hvad I kan. Og udnyt så det potentiale optimalt, I kan sammen. **Jeg** ville ikke drive landbruget. Man skal ikke beskæftige sig med ting, man ikke brænder for. Men vi kunne noget andet: Vi kunne forsøge at sikre vores dejlige gårds fremtid så godt, vi kunne både økonomisk og mht. bygningsvedligehold. Vi kunne gøre Hagenskov til et attraktivt sted at bo for lejere og mennesker, der ville starte egen virksomhed i vores erhvervslejemål – jeg kan lejeloven på fingrene! –Men vi kunne også få Hagenskov til at være et

kultursted, hvorfra der udgik og går det signal, at vi er optaget af, netop at være kulturbærere. At føre en arv videre, at blande os i lokalsamfundet, at få Hagenskov til at emme af liv og initiativ og personlige –også tilrejsende og overnattende- gæster. Folk skulle vide, når de kørte forbi, at derinde bor der et par, der gerne vil give tingene en skalle. Det skulle ses i det ydre også, at det er sådan. Der har stået lokalpolitik, ministergerning, folketingsarbejde, lærergerning, opstart af f. eks. en afdeling af Liberalt oplysningsforbund, en højskole, en musik og kulturforening, et utal af foredrag ud over hele landet, foredragsarrangementer, udstillinger, herregårdsdage, politihundetræning, rideopvisninger, opstart af diverse virksomheder og i det hele taget folk ind og ud af dørene i det store hus hjemme hver evige dag på programmet. Jeg har lagt megen vægt på, at Hagenskov skulle være et åbent og levende sted, hvor kultur, miljø og mennesker skulle præge dagligdagen.

Jeg vil gerne være ubeskeden og sige, at jeg synes vi har opnået det, jeg i alle tilfælde gerne ville med Hagenskov. Stedet der er blevet min base i tilværelsen. Mit store, ofte tunge og besværlige ansvar. Og jeg tror, at min mand, der har måttet stå med madlavning, børnepasning, kalkning, maling og andre praktiske ting – navnlig mens jeg var minister- ved siden af sin lærergerning(litteratur, historie og matematik) ikke kunne forestille sig et andet liv. Faktisk hænger han måske mere ved Hagenskov, end jeg gør i dag.

Jeg har altid drømt om en strandvejsvilla i Nordsjælland. Hver eneste søndag sidder jeg og drømmer over Berlingerens husannoncer. Efter vi har solgt Hagenskov til vores Jacob, har vi nu kun råd til at drømme den drøm.

Men jeg har holdt umådelig meget af at have mine lejligheder i København, mens jeg var minister og senest Folketingsmedlem.

Senest en lejlighed i Laksegade, lige to skridt fra Kgs. Nytorv og Strøget. Jeg har råbrugt København bl.a. med teaterforestillinger.

Og lad os da så springe til det, I også spørger om, nemlig det moderne landbrug og landbokvinder som kulturbærere i landdistrikterne.

Faktisk tror jeg, jeg har svaret på det. Vi lever på et meget moderne og dygtigt drevet landbrug. Men også omgivelser og bygningsmasse udnyttes og benyttes i den grad som en moderne virksomhed af en meget udadvendt familie.

Hvad er det at være kulturbærer?

Ja, det er i alle tilfælde ikke at møde tilværelsen med den indstilling, som den unge tømrerdreng, der for år tilbage svarede mig, da jeg spurgte ham, om hans arbejde på mit tag nu kunne stå i 100 år:” Åhr, er du skør, da er vi da alle døde. ”Jeg kikkede op på mit hus og tænkte, at hvis de gamle havde tænkt sådan, så stod det flere hundrede år gamle, smukke hus som vartegn for stedets historie., der går tilbage til 100-tallet, der ikke til glæde og forankring i dag.

At være kulturbærer er at være et ansvarligt bindeled mellem generationerne, dog ikke nødvendigvis mellem ens egen families generationer. At være kulturbærer er at holde værdier i hævd. At passe på de ting, man har fået overleveret. At være kulturbærer er noget, der rækker ud over forpligtelsen til at få det til at rende økonomisk rundt. Og noget, der rækker ud over at få det hele til lige slæbt rundt, så det ikke er os, der kører det ned, gården eller samfundet.

Kulturbærere er folk, der ikke alene fokuserer på det, der kan vejes i kroner og øre. Jeg er således ikke sikker på, at en stor flot svineproduktion i sig selv kan betragtes som en kulturbærende virksomhed selv om producenten kan mene, at han skovler godt , både arbejdsmæssigt og økonomisk ind til fællesskabets

finansiering og overlevelse også. Men dermed ikke sagt at en svineproducent ikke kan være kulturbærer. Men det er ikke nok at producere svin eller drive landbrug eller passe sit arbejde.

En kulturbærer er den, der har visioner og idealer, der rækker længere ud end hans egen bundlinje og som i et vist mål tænker uegennyttigt på almenvellet også. Et menneske, der føler sig forpligtet af hensynet til det samfund og det lokalområde, de mennesker og den virkelighed, han eller hun lever midt i. Det vil sige, at kultur ikke bare er noget, man overtager og forsøger at bevare, som det var, så har man reduceret sig selv til kustode og har ikke bragt tingene videre. Kultur er noget, man er med til selv at skabe og udvikle til gavn for de næste generationer. Demokrati og fællesskab, bygningskultur, landbrugskultur er bare stikord for en kulturbærer.

Det er svært at forestille sig, at en kulturbærer er en, der bare lader hånt om miljøhensyn, eller at en kulturbærer ikke går foran i forhold til naturbevarelse og naturgenopretning og udvikling. Det er også svært at forestille sig en kulturbærer, der ikke interesserer sig for samfundsforhold og andre menneskers trivsel under en eller anden form.

Men en kulturbærer i den sammenhæng, vi taler om det her, er jo også et menneske, der har noget med produktion, dygtighed og indtjening at gøre. Man kan spille dilletant i forsamlingshuset, være med i mejeriets bestyrelse, eller badmintonklubbens eller spille klink i slotsgården, en kulturbærer bliver det ikke, hvis indkomsten ikke kan bære på langt sig. Så er der ikke noget at overlevere til de næste.

En kulturbærer har noget med overskud, økonomisk og menneskeligt at gøre, men det har også med overblik at gøre.

Jamen kan man på et moderne landbrug være kulturbærer? Er det ikke så effektiviseret og så meget virksomhedsbåret, at man ikke mere kan tale om kultur?

Til det er at svare, at fordi tiden er en anden og meget er forandret og forandres, behøver der ikke være noget galt med de grundlæggende tanker om kultur og værdier. OG om det at være menneske. Måske skal der nytænkes, eller tingene skal gives et nyt udtryk, men de basale værdier skal man ikke kaste væk, men bygge videre på.

Når man taler om det moderne, effektive landbrug som noget kulturløst tror jeg, det er fordi, vi i mange år har opfattet begrebet effektivitet alt for snævert. Og på en sådan måde, at effektivitet er blevet det modsatte af kultur.

Hvad betyder effektivitet? Det betyder, at man udnytter de ting, man bruger i sin produktion så optimalt, som muligt, så spildet – også af tid- bliver mindst muligt. Fråser man, er det ikke effektivt. Sjusker man er det ikke effektivitet. Bliver spildet af tid og ressourcer for stort, kan man ikke tale om effektivitet. Lider dyrene, er der halm i vinduerne, får tingene lov at forfalde, fører arbejdet alene til tomhed og skilsmisse, er det ikke effektivitet. Lykkes det ikke at skabe en livline til det omgivende samfund, kan man ikke tale om effektivitet.

Effektivitet er, at man får så meget ud af alt i forhold til sin kapitalinvestering på kort og langt sig, som muligt, og at ens landbrug drives optimalt med så få hjælpestoffer, som muligt. Effektivitet betyder, at det, der kommer ud af anstrengelserne, har en så høj kvalitet, som mulig eller opfylder sit formål i så høj grad, som muligt. Effektivitet er ikke bare at få noget fra hånden. Hvis noget skal være effektivt, skal det bæres af en etik og en moral. Derfor kan et effektivt landbrug heller ikke alene måles på traktorens størrelse, eller på hvor hurtigt tingene går: Der er mennesker der styrter rundt hele tiden, uden at det, de får ud af

det, kan kaldes effektivitet, mens de derimod kan betagnes som konstant stressede, uden tid til familien, som måske endda giver op, mens det hele falder sammen også økonomisk. Hvis omkostningerne, også de menneskelige, bliver for store, er der ikke tale om effektivitet og vel slet ikke om at være kulturbærere. Måske kunne man forstille sig, at den strukturudvikling, vi oplever i disse år i stedet for – af omverdenen – at opfattes som noget negativt, kunne være med til at danne basis for denne bredere opfattelse af, hvad et effektivt landbrug er, for så vil det ikke opfattes som en industri, men som et landbrug.

Hvorfor skulle den moderne veloplyste, veluddannede landmand med den veluddannede, oplyste hustru ikke netop spørge, så de stod som gode eksponenter for en moderne landbokultur: Hvilke muligheder er der på vores ejendom, hvordan kan livet leves her, og hvilke signaler skal vores landbrug udsende til omverdenen, og hvordan indgår vi bedst i et fællesskab med det øvrige samfund? Hvordan skal vores produktion være, hvordan vil vi lede vore medarbejdere, hvordan skal produktionsforholdene være, hvordan kvaliteten af varerne og vores arbejdsindsats, hvordan vedligeholder vi bygninger og maskiner? Hvordan får vi det i det hele til at tage sig ud, så vi med glæde kan leve her, og så vi signalerer til omverdenen, at her bor VI.

Hvordan skal gårdens omgivelser være, haven, biotoperne, markskellene, skoven, dyrelivet? Hvordan skal vores liv være med hinanden? Hvordan kan vi være med til at præge det lokale arbejde i foreningsliv, kirke, skole, politik? Med andre ord, hvordan bliver vi kulturbærere. Hvordan overleverer vi værdierne, de økonomiske, de etiske, de åndelige, videre til næste generation? Det er meget svært for mig at se, at disse overordnede tanker ikke er forenelige med et effektivt, moderne landbrug. Og hvis de ikke er, så tror jeg ikke, vi kan tale om et moderne, effektivt landbrug, men om et ineffektivt og meget lidt moderne.

Og det, vi taler om her, er en fælles opgave, ikke en mands eller en kvindes opgave. Men en families opgave.

Britta Schall Holberg

Okt. 2011